

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ
DIN MOLDOVA (ULIM)

STUDII ECONOMICE

Revistă științifică

An. IV, nr. 1-2 (iunie) 2010

ISSN 1857- 226X

- **Investigații strategice în economie**
Economie generală
- **Economie mondială. Relații economice internaționale**
- **Studii de management**
- **Activitate financiar-bancară**
- **Marketing și logistică**
- **Modelare și informatică economică**
- **Contabilitate și audit. Statistică**

* * *

Recenzii

Jubilee

revistaeconomica_47@yahoo.com

Chișinău, 2010

limita. Monetarismul insista asupra majorării ratei dobânzii bancare, ca o măsură importantă de combatere a inflației, dar nu a luat în calcul efectul negativ al acestor măsuri asupra activității de antreprenariat în condițiile stagnării economiei. Dirijismul francez propunea amplificarea intervenției statului în economie, dar în condițiile internaționalizării capitalului și avansării integrării economice europene, se simte necesară liberalizarea economică.

În contextul celor menționate și reieșind din condițiile de criză mondială apare întrebarea care ar trebui să fie rolul statului în economia contemporană și în special în economia Republicii Moldova. În cadrul Summitului de la Londra din aprilie 2009, liderii a 20 de țări cu cea mai mare pondere în economia mondială au declarat că vor întreprinde toate măsurile necesare pentru a depăși criza economică, preconizând acordarea a 5 trilioane de dolari SUA în calitate de ajutor.

În conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova, economia Republicii Moldova este economie de piață de orientare socială. În contextul crizei economice mondiale intervenția statului trebuie orientată spre reducerea impactului negativ asupra agenților economici, dar totodată această intervenție să fie în limitele legislației și acordurilor internaționale în vigoare. Importanța deosebită revine modului de utilizare a fondurilor publice, în vederea orientării și dimensionării corecte a acestora în scopul ameliorării bunăstării sociale.

Astfel, transformările economice și politica economică a statului trebuie să aibă la bază cunoașterea aprofundată și multilaterală a experienței acumulate de gândirea economică. Ceea ce presupune și abilitatea selectării corecte a alternativelor propuse de știință.

BIBLIOGRAFIE:

1. Балацкий Е., Конишев В. Роль государственного сектора национальной экономике: общемировые тенденции // Общество и экономика, 2003б №7-8
2. В. Полтерович, В. Попов, // Эволюционная теория экономической политики. Часть первая. Опыт быстрого развития // Вопросы экономики. №7 2006
3. Ясин Е. Государство и экономика на этапе модернизации // Вопросы экономики №4 2006, p.4

MOBILITATEA SAVANȚILOR CA MANIFESTARE A PROCESELOR DE GLOBALIZARE

*Gheorghe CUCIUREANU, dr.
Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM
Stelian MANIC, Dr. University of Adelaide,
School of Economics, Australia*

Creșterea mobilității cercetătorilor este unul din aspectele importante ale proceselor de globalizare în cercetare-dezvoltare. În prezent dezvoltarea și utilizarea cunoștințelor științifice necesită nu doar cunoștințe codificate, dar și cunoștințe, aptitudini și competențe tacite care sunt parte a înțelegerii modului de a interpreta, evalua și transforma cunoștințele codificate pentru a fi utilizate în diferite forme și contexte. Se consideră că mobilitatea cercetătorilor fortifică aceste competențe științifice și tehnologice. Există diferite tipuri de mobilități, însă cele mai mari implicații asupra sistemelor naționale de cercetare-dezvoltare le au emigrările la un loc de trai și muncă stabil. Din aceste considerente ne-am axat în studiul prezentat pe tipul de mobilitate menționat, utilizând în acest scop datele unor baze internaționale, documente de politici la nivel comunitar, cât și analiza concepțiilor prezentate în literatura de specialitate.

Motivele mobilității

Problema mobilității este una complexă, existând un set eterogen de factori stimulativi și restrictivi, aceștia acționând neomogen asupra diferitor grupuri ale populației. Factorii generali care contribuie la mobilitatea cercetătorilor sunt în mare parte determinați de tendințele globalizării activităților economice. Astfel, crește competiția între țările dezvoltate pentru “minți” (ex., SUA contra Europei), apar noi jucători pe piața globală (noi centre de atractivitate pentru personal științific), companiile transnaționale devin adevărate „centre de recrutare”, se adoptă politici tot mai sofisticate de atragere a studenților și muncitorilor înalt calificați ș.a.

Deciziile concrete de emigrare a personalului înalt calificat, cunoscută și sub denumirea de “brain-drain”, au la bază motivații ce țin de diferențele între țările participante în proces, în special între țările mai puțin dezvoltate și cele puternic industrializate. Astfel, pentru Republica Moldova și alte țări din această zonă geografică se evidențiază o serie de factori interni (*push*) și externi (*pull*), care contribuie la emigrarea cercetătorilor. Dintre primii mai importanți sunt:

- deficitul de resurse financiare și nivelul redus al salariilor;
- infrastructură învechită și insuficientă, lipsa echipamentului modern;
- managementul prost și administrarea birocratică a instituțiilor de cercetare ș.a.

Favorabilitatea redusă a mediului de cercetare se datorează și accesului limitat la oportunitățile de publicare în revistele cele mai importante, avansării lente în cariera științifică, și elementelor generatoare a conflictelor între generațiile științifice. În astfel de condiții cei mai activi cercetători, mai ales cei tineri, fie merg și lucrează peste hotare, fie stau acasă și lucrează pentru o companie internațională sau în cadrul unui proiect internațional, fie lucrează în sectorul privat, fie continuă să efectueze activități științifice acasă, având în minte prima oportunitate.

Dintre factorii externi cei mai influenți sunt

- mai mulți stimulenți financiari și economici în învățământ și cercetare;
- mai multe oportunități de a fi inclus în comunitatea științifică internațională;
- mai multe oportunități de a spori recunoașterea și reputația științifică;
- mai multă libertate și independență individuală, în special pentru tinerii cercetători;
- reputația în întregime a sistemului de învățământ superior și a activității științifice din țările recipiente de migranți înalt calificați [1].

Asupra creșterii mobilității cercetătorilor influențează și sporirea duratei de viață și îmbătrânirea populației active, activitate până la 70 de ani, declinul modelului „un singur loc de muncă” și schimbarea locului de muncă de bază de câteva ori în viață, atenuarea loialității față de companie etc.

Caracteristicile fenomenului

Nu există date exhaustive privind mobilitatea cercetătorilor, în acest scop utilizându-se diferiți indicatori:

- importul de specialiști înalt calificați: SUA este lider (45% din totalul țărilor OECD), urmată de UE (peste 30%). Țările care tradițional realizează politici de atragere a imigranților au indicatori înalți: în Australia, Canada, Noua Zelandă, precum și în Elveția ponderea imigranților în totalul specialiștilor înalt calificați variază în jur de 25%, în Marea Britanie, Irlanda – în jur de 15% [2];
- numărul doctoranzilor străini: conduce SUA (79 mii), Marea Britanie (23 mii), Spania și Australia (peste 8 mii). În medie, ponderea doctoranzilor străini în medie în țările dezvoltate depășește 10%. numărul de studenți străini în învățământul superior a crescut mult în ultimii 15 ani, fiind de aproape 1 milion în UE și peste 600 mii, în SUA [2];
- numărul doctorilor în științe de peste hotare este de peste 30% în Belgia și Elveția, fiind foarte ridicată și în țări precum Marea Britanie, SUA și Australia [2].

Fluxul cel mai important de migranți este din țările mai puțin dezvoltate spre țările mai dezvoltate. Dar nu toți savanții aleg să se stabilească cu traiul permanent în țările avansate; unii se întorc în țările de origine, inclusiv din cauză că au crescut capacitățile științifice naționale și apar noi oportunități acasă, mai ales în așa țări emergente ca India și China.

Totodată, se observă fluxuri importante între țări cu nivel de dezvoltare relativ apropiat, de exemplu între UE și SUA. Astfel, în 2000 în SUA erau peste jumătate de milion născuți în Marea Britanie, din care circa 49% - cu studii superioare și 4% cu doctorat; dintre francezii, spaniolii și italienii emigrați în SUA între 1990-2000 circa 9% aveau susținut doctoratul PhD [3]. Conform altor date, jumătate din doctoranzii europeni care au obținut inițial drept de trai temporar în SUA peste 5 ani continuau să lucreze acolo (de la 32% în științe sociale până la 61% în științele fizico-matematice) [4].

Dezvoltarea proceselor de globalizare conduce la apariția unor noi fenomene mobilitatea cercetătorilor: vârsta migranților se reduce, crește ponderea femeilor printre migranți, companiile devin „recruți” mai importanți decât instituțiile academice, apar noi rute de emigrație (migrație între “țările periferice”: ex. între Rusia și Europa de Est), crește importanța aptitudinilor de comunicare, dezvoltarea a noi tipuri de migrație (invizibilă, parțială ș.a.). Astfel, dezvoltarea migrației invizibile, care este legată de dezvoltarea mijloacelor de comunicare (IT și sectoare similare), poate provoca pierderi pentru țările donatoare (activități netaxabile, utilizare necontrolată a echipamentului științific ș.a.), ceea ce necesită elaborarea unor politici științifice și economice adecvate.

Consecințele emigrărilor

Există o gamă largă de opinii privind consecințele mobilității cercetătorilor sau „*brain-drain*”² asupra țărilor donatoare. Dintre cei care apreciază preponderent negativ acest fenomen se distinge economistul J.Bhagwati și adepții lui, conform cărora *brain-drain* este în principiu un fenomen negativ pentru țările donatoare, iar în rezultatul acestuia țările bogate devin și mai bogate, iar țările sărace și mai sărace. Din această cauză susținătorii acestui punct de vedere consideră că la nivel de politici, comunitatea internațională ar trebui să implementeze un mecanism prin care transferurile internaționale ar trebui să compenseze țările donatoare; de ex., printr-o „taxă a creierilor” [5]. Acest concept a fost dezvoltat în anii 1970, dar de atunci a crescut atât amploarea, cât și complexitatea fenomenului, iar multe țări în curs de dezvoltare beneficiază de pe urma fenomenului.

Astfel, H.Raporport consideră că migrația poate contribui la creșterea economică în statele în curs de dezvoltare. Posibilitatea migrării personalului înalt calificat în țările cu nivel de viață mai ridicat este un motiv pentru populație de a-și crește calificarea, astfel capitalul uman al țării va crește ca urmare a efectului migrației. În acest context, H.Rapoport consideră că rata optimală de migrație a populației înalt calificată este pozitivă, dar prea multă migrație este dăunătoare, iar prea puțină este sub-optimală. Această rată diferă după țări. Aceasta implică că țările în curs de dezvoltare care introduc restricții de mobilitate internațională pentru rezidenții educați își vor reduce pe termen lung capitalul lor uman. În același timp, țările bogate trebuie să promoveze politici imigraționiste responsabile care să nu ducă la înrăutățirea sistemelor educaționale din țările respective, ceea ce poate fi atins prin stimularea reîntoarcerii cercetătorilor în țările cele mai afectate de *brain-drain* și promovarea cooperării internaționale cu scopul susținerii circulației „creierilor” [5].

V.Grossmann și D.Stadelmann nu neagă concepția lui H.Raporport, dar argumentează că chiar și creșterea populației cu studii superioare nu compensează competențele pierdute din cauza migrației. Ei consideră că, din cauza reducerii costurilor de mobilitate, cresc atât fluxurile migratoare, cât și diferențele de venituri între economii. Concluzia acestora este că maximizarea bunăstării este echivalentă cu minimizarea *brain-drain* într-o economie cu bilanț negativ al migrației, iar reducerea cheltuielilor în infrastructura publică poate (pradoxal) atenua efectele fenomenului *brain-drain* [3, p.3].

Trecerea sumară în revistă a principalelor concepte, dar și diferite studii aplicate au arătat că, impactul migrației asupra țărilor donatoare este unul complex, incluzând efecte negative și pozitive, de natură directă și indirectă (tabelul nr.1).

Tabelul nr.1 Efectele mobilității cercetătorilor asupra țărilor de origine

² termen popularizat în anii 1950 cu referire la imigrarea în SUA a savanților de prim-rang din așa țări ca Marea Britanie, Canada și fosta URSS; azi este mai mult utilizat pentru a defini transferul de populație cu studii superioare din țările în curs de dezvoltare spre țările dezvoltate

<i>Efecte pozitive</i>	<i>Efecte negative</i>
Transferul de cunoștințe și tehnologii, care pot crește productivitatea și dezvoltarea economică	Pierderea capitalului uman, care este crucial pentru productivitatea și creșterea economică
Aptitudini și experiență utilă aduse de către migranții repatriați	Reducerea numărului de specialiști calificați și pierderea celor mai buni și calificați
Investiții și remitențe în țara de origine	Pierderea investițiilor originale în educație și instruire
Dezvoltarea pieței (produsele și serviciilor migranților) în țara de origine	Insuficiență de competențe în sectoare critice, cum ar fi ocrotirea sănătății și educația
Legături științifice și comerciale între țara de origine și țara gazdă	Pierderea contribuțiilor din taxe
Includerea activă în procesele de globalizare	Pericolul atragerii altor cercetători din țara de origine de către cei plecați

Sursa: elaborat de către autori

Politici în domeniul mobilității

Pentru a face față provocărilor ce apar în urma migrării persoanelor înalt calificate, țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare implementează politici migraționiste specifice (legislație migrațională, criteriile de naturalizare, accesibilitatea educației și pieței muncii pentru migranți ș.a.). Aceste acțiuni determină, în mare parte, direcțiile și volumul fluxurilor de migranți străini înalt calificați. Factorii de decizie din țările avansate încearcă să atragă muncitori înalt calificați de peste hotare sau cel puțin să prevină emigrarea cercetătorilor proprii.

O atenție deosebită este acordată politicii de mobilitate la nivelul UE, în contextul obiectivului de la Lisabona de a deveni cea mai competitivă economie din lume. Astfel, UE încearcă să facă cariera în cercetare mai atractivă pentru cei mai buni tineri, să încurajeze cercetătorii europeni să stea acasă și să atragă cei mai buni cercetători de pe piața mondială în Europa. În acest sens a UE a aprobat Strategia de mobilitate, care prevede măsuri pentru dezvoltarea unui mediu mai favorabil pentru mobilitatea cercetătorilor, inclusiv perfecționarea legislației (admiterea, condiții de intrare, asigurarea socială), servicii de informare și asistență mai calitative (anunțarea locurilor vacante, disponibilitatea informației practice), îmbunătățirea bazei științifice (schimbul practicilor celor mai bune, benchmarking) etc. [6].

Crearea unei piețe deschise a muncii de cercetare în Europa este unul din scopurile aprobării Cartei Europene a Cercetătorilor și a Codului de Conduită pentru Recrutarea Cercetătorilor de către UE în 2007, care este un instrument pentru țările-membre, angajatori, finanțatori și cercetători de a adopta inițiative ulterioare în acest domeniu. Din cauza unor succese mai mici

decât se aștepta în atragerea forței de muncă calificate de peste hotare ca urmare implementării acestor măsuri, în 2007 Comisia Europeană a propus un șir de măsuri noi inclusiv a introdus o schemă specială (“blue card”) pentru a reduce semnificativ barierele imigraționiste a specialiștilor înalt calificați.

Și la nivelul unor țări aparte europene se i-au măsuri pentru atragerea cercetătorilor de peste hotare. Acestea sunt foarte diferite. De exemplu, Franța are un program special pentru atragerea celor mai bun experți din lume și formarea în jurul lor a unor echipe naționale. Foarte multe țări acordă facilități fiscale (Danemarca – primii 3 ani; Olanda – 30% reduceri a impozitului pe venit timp de 10 ani ș.a.) [4, p.292].

În cazul SUA, care este cel mai mare recipient de forță de muncă calificată, factorii care determină o cerere atât de mare sunt atât măsurile interne (finanțare, crearea locurilor de muncă etc.), cât și măsurile luate de țările exportatoare. Astfel, India începând cu anul 2001 acordă credite speciale („soft loans”) pentru studenții indieni, dornici să-și continue învățătura peste hotare. În rezultatul acestei politici, India a depășit China după numărul de studenți trimiși la studii în SUA.

Unele din politicile cu efecte pozitive pentru atenuarea fenomenului brain-drain s-a dovedit a fi stimularea deschiderii filialelor companiilor transnaționale (CTN) în statele în curs de dezvoltare. Acest lucru s-a întâmplat în China și India, unde s-au întors mulți cercetători, ingineri, antreprenori, unii din ei fiind pot fi manageri la filialele CTN. Exemple se întâlnesc și Brazilia, Coreea, Singapur, Taiwan și chiar în țări mai dezvoltate ca Irlanda. Însă așa fenomene se pot întâmpla doar în țările care au cunoștințe, infrastructură și alte posibilități de atragere a cercetătorilor. Sunt cunoscute și cazuri (China, Malaezia) în care cercetători locali au trecut de la lucrul în filialele CTN la lucru în companii locale sau chiar instituții publice de cercetare [293].

Politicile utilizate la nivelul majorității țărilor țin, în primul rând, de întărirea capacităților științifice și inovaționale, care ar permite menținerea / atragerea cercetătorilor calificați:

- investirea substanțială și pe termen lung în cercetare și învățământ superior;
- întărirea promovării și recunoașterii activităților științifice de către societate;
- integrarea științei și bussines-ului, prin dialog, finanțarea programelor, politici comune care să creeze oportunități pentru finanțarea infrastructurii și a unor salarii mai bune în cercetare;
- îmbunătățirea atmosferei științifice și asigurarea unor standarde de muncă.

Totodată, la nivelul politicilor de personal se creează oportunități de creștere rapidă în carieră, atragerea și stimularea tinerilor cercetători (inclusiv oportunități de a asigura problema locativă), aceasta fiind o perioadă critică pentru a decide dacă să emigreze sau nu, susținerea mobilității adecvat organizate, care ar contribui la asigurarea vieții profesionale și private, îmbunătățirea instruirii, deprinderilor și experienței cercetătorilor ș.a.

S-a dovedit a fi utilă utilizarea cooperării internaționale crearea condițiilor adecvate pentru cercetătorii locali și prevenirea migrării lor definitive. În acest scop, se creează oportunități de stabilire a contactelor internaționale, se creează fonduri comune pentru cercetătorii științifici, care sunt interesante pentru partenerii străini, încurajarea competiției pentru proiecte din cadrul programelor internaționale, asigurarea accesului la echipament modern ș.a. Un loc deosebit în cooperare se atribuie diasporei științifice, stabilindu-se și menținându-se rețele și baze de date, stimulându-se întoarcerea ei, dezvoltându-se parteneriate între diferite instituții.

Măsurile indirecte, care stimulează un bilanț migratoriu pozitiv al cercetătorilor includ cetățenie dublă și drepturi rezidențiale flexibile, sistem de învățământ superior permisibil, asigurarea drepturilor omului și a altor avantaje a unei societăți civile moderne.

În Republica Moldova, deși s-au înregistrat emigrări însemnate ale cercetătorilor, în special în anii 90 ai secolului trecut, nu au existat politici și acțiuni speciale în sprijinul soluționării problemelor provocate de bilanțul migratoriu negativ în domeniul cercetării-dezvoltării. Abia la sfârșitul anului 2008 a fost lansată de către Academia de Științe inițiativa "Dezvoltarea cooperării în cadrul diasporei științifice a Republicii Moldova", care și-a propus drept scop crearea unei platforme de interacțiune între diaspora științifică a Republicii Moldova și comunitatea științifică din Moldova prin crearea etapizată a Rețelei Diasporei Științifice a Republicii Moldova. În cadrul acestei inițiative merită să fie menționate două proiecte inițiate:

- „Conectarea diasporei științifice a Republicii Moldova la dezvoltarea științifică și economică a țării de origine”, în comun cu Școala Politehnica Federală din Lausanne (EPFL), Elveția, și finanțat de Fundația Științifică Elvețiană, care urmărește elaborarea unui mecanism ce ar contribui la identificarea căilor de implicare a savanților expatriați originari din Moldova în procesul de dezvoltare științifică și economică de la noi;

- „Abordarea fenomenului de exod de creieri și consolidarea Moldovei ca platformă de cercetare și dezvoltare prin revenirea temporară a oamenilor de știință moldoveni expatriați”, sub egida Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), care urmărește repatrierea temporară a 30 de cercetători originari din Republica Moldova.

Concluzii

Mobilitatea cercetătorilor este un proces complex, determinat de un șir de factori și motivații personale. El este în strânsă concordanță cu procesele de globalizare, fiind atât o consecință, cât și un stimulator al acestora. Deoarece specialiștii talentați de peste hotare contribuie esențial la dezvoltarea unei economii bazate pe cunoștințe în țările dezvoltate, guvernele acestora elaborează politici speciale pentru atragerea cercetătorilor științifici performanți din afară.

Pentru Republica Moldova, sistemul de cercetare-dezvoltare a căreia este un donator, este important de utiliza adecvat experiența internațională în domeniul menținerii capitalului uman și

atenuării consecințelor emigrării specialiștilor gata formați. Analizele arată că scop nu poate fi atins prin acțiuni restrictive, măsuri de ordin administrativ; din contra, aceasta poate conduce la reducerea capacităților științifice, cercetătorii locali fiind mai izolați față de circuitul științific internațional.

Deschiderea internațională și stimularea cooperării științifice, inclusiv posibilitatea de a câștiga proiecte internaționale activând acasă, de a merge pe o perioadă limitată la stagii, de a participa la manifestații științifice peste hotare, poate reprezenta un instrument eficient în menținerea potențialului științific autohton și o alternativă emigrării. Totodată, este necesară continuarea acțiunilor de implicare a diasporei științifice în fortificarea capacităților științifice naționale, prin participarea în comun la proiectele științifice internaționale, încheierea acordurilor de colaborare între instituțiile gazdă și organizațiile științifice de la noi, scrierea lucrărilor în comun ș.a. În acest scop, este necesar de a atrage fonduri europene, precum și expertiză din centre scientometrice recunoscute.

BIBLIOGRAFIE

1. Dobрева V. Common trends of brain drain and brain circulation within the SEE Region / *Presentation at International Conference on Science and Education Policies*. Chisinau, 19-22 September 2008
2. OECD Database on Immigrants and expatriates; Education Database, 2006 at www.oecd.org
3. Grossmann V., Stadelmann D. International Mobility of the Highly Skilled, Endogenous R&D, and Public Infrastructure Investment. Discussion Paper Series. IZA DP # 3366, Germany, 2008, 35 p.

FACTORII DE CREȘTERE ECONOMICĂ

Leonard LĂZĂRESCU, drd., ULIM

Emil DĂNESCU, drd., ULIM

Alexandru GRIBINCEA, dr.hab., prof.univ., ULIM

Economic development is the increase in the amount of people in a nation's population with sustained growth from a simple, low-income economy to a modern, high-income economy. Its scope includes the process and policies by which a nation improves the economic, political, and social well-being of its people. "Economic development" or "development" is a term that economists, politicians, and others have used frequently in the 20th century. The concept, however, has been in existence in the West for centuries. Modernization, Westernization, and especially Industrialization are other terms people have used when discussing economic development. Although no one is sure when the concept originated, most people agree that development is closely bound up with the evolution of capitalism and the demise of feudalism." The study of economic development by social scientists encompasses theories of the causes of industrial-economic modernization, plus organizational and related aspects of enterprise development in modern societies. It embraces sociological research on business organization and enterprise development from a historical and comparative perspective; specific processes of the evolution (growth, modernization) of markets and management-employee relations; and culturally related cross-national similarities and differences in patterns of industrial organization in contemporary Western societies. On the subject of the nature and causes of the considerable variations that exist in levels of industrial-economic growth and performance internationally, it seeks answers to such questions as: "Why are levels of direct foreign investment and labour productivity significantly higher in some countries than in others?"

Creșterea populației umane, diminuarea rezervelor de materii prime ireproductive, gradul înalt de poluare a ambianței, neomogenitatea pe Terra a zăcămintelor subterane impun